

Mario Dominik Burić, univ. mag. iur.¹

Marko Spahija, univ. mag. iur.²

AUTORSKO PRAVO NAD ARHITEKTONSKIM DJELIMA

Pregledni rad / Review paper

UDK / UDC: 347.78:72

DOI: 10.51650/ezrvs.18.1-2.7

Primljeno / Received: 28/10/2023

Prihvaćeno / Accepted: 24/05/2024

Autori u ovom radu iznose cjelovit uvid u pravnu regulaciju autorskog prava nad arhitektonskim djelima. Uz prikaz aktualnog zakonodavnog okvira predstavljen je povijesni pregled pravnog uređenja autorskog prava nad arhitektonskim djelima na području današnje Republike Hrvatske te njegov razvoj. Raspravlja se o zakonskom uređenju autorskog prava nad arhitektonskim djelima po trenutno važećem Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, uz istovremeni uvid i komparaciju sa relevantnim odredbama Zakona o gradnji koji je trenutno na snazi. Posebna pažnja je posvećena pravnoj regulaciji ugovaranja izrade arhitektonskih djela te odnosima između Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima i Zakona o gradnji u slučaju izmjena i dopuna građevinske dozvole. Uz prikaz relevantne zakonske regulative, predstavljena je i recentna domaća sudska praksa u pravnim pitanjima odnosa javne nabave i autorskog prava te prava na korištenje arhitektonskog djela, a koja sudska praksa može biti od koristi u prvom redu pravnim praktičarima, a zatim i investitorima i arhitektima, kao i svima onima koji u nekom svojstvu sudjeluju u građevinskim projektima. Tijekom cijelog rada pregledno su prikazana pravna uređenja autorskog prava nad arhitektonskim djelima u komparativnim pravnim sustavima dviju država, Republike Slovenije i Republike Srbije.

Ključne riječi: *autorsko pravo; arhitektura; projekt; građevina.*

1. Uvod

U modernom Hrvatskom društvu i ekonomiji važnost zaštite intelektualnog vlasništva postaje sve očitija i sve značajnija. Svjedoci smo nastupanja iznimne važnosti vrijednosti intelektualnog vlasništva u ekonomskom okruženju koje se sve više okreće prema inovativnosti, a u takvom gospodarstvu intelektualno vlasništvo (*eng. Intellectual Property*) ima značajni utjecaj na vrijednost i konkurentnost suvremenih poduzeća koja djeluju na globalnom tržištu. U Republici Hrvatskoj građevinski sektor je u stabilnom kontinuiranom rastu posljednjih nekoliko godina. Sektorski pokazatelj za građevinarstvo je 2018. godine imao udio u

¹ Veleučilište u Šibeniku, Trg Andrije Hebranga 11, 22 000 Šibenik, Republika Hrvatska; e-mail: mburic@vus.hr

² Općinski sud u Šibeniku, Ulica Stjepana Radića 81, 22 000 Šibenik, Republika Hrvatska; e-mail: marko.spahija0401@gmail.com

bruto domaćem proizvodu (BDP-u, u %) od 4,4, da bi 2022. prema pokazateljima za lipanj imao udio od 5,1 (Buturac, 2022, p. 3). Prihod deset vodećih trgovačkih društava u djelatnosti izgradnje stambenih i nestambenih zgrada u Republici Hrvatskoj u 2021. u mil. kuna iznosi 5.610,2 (Buturac, 2022, p. 19) Imajući u vidu iznesene činjenice nepobitno dolazimo do zaključka da građevinski sektor ima krucijalnu ulogu u cjelokupnom gospodarstvu Republike Hrvatske. Sa građevinskim sektorom neodvojivo je povezana i djelatnost arhitekture. Djelatnost arhitekata odnosno njihovi projekti nužno prethode svakom građevinskom projektu, a kvaliteta arhitektonskog projekta je okosnica uspješnosti bilo kojeg građevinskog projekta. Arhitektura (*lat. architectura, od grč. ἀρχιτέκτων: graditelj*) (graditeljstvo), je umjetnost organiziranja i konstruiranja prostora, pri čemu se uspostavljaju međusobni prostorni odnosi između unutrašnjosti i vanjštine građevine, odnosi između bliže i dalje okolice, te odnosi u sustavu organizacije naselja. Širi pojam arhitektonskog djelovanja obuhvaća urbanizam (gradogradnja), vrtnu umjetnost, unutarnje uređenje prostora i sve prostorne zahvate u čovjekovu okolišu (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2013-2024) . Iz navedenog vidimo važnost autorskog prava arhitekata nad njihovim autorskim djelima, projektima, kako za gospodarstvo u cjelini te prirodan i zdrav rast sektora, tako i za pravnu sigurnost i konkurentnost arhitekata pojedinaca i arhitektonskih društava, na čiju vrijednost ukupne imovine utječu kvalitetna pravna pravila i učinkovita zaštita istih. U ovom radu uvodno se pruža povijesni pregled razvoja zakonodavstva na području današnje Republike Hrvatske koje je uređivalo materiju autorskog prava. Nadalje, izlažu se aktualni pozitivni propisi Republike Hrvatske koji reguliraju autorsko pravo nad arhitektonskim djelima. Potom se izlažu i komentiraju recentne odluke iz sudske prakse, sa kratkim komentarom autora te se tijekom cijelog rada pruža pregledni uvid u autorsko pravo nad arhitektonskim djelima u komparativnim pravnim sustavima dviju država, Republike Slovenije i Republike Srbije. U zaključku se izlaže autorski komentar trenutnog pozitivnog autorskog prava u Republici Hrvatskoj u odnosu na regulaciju statusa i zaštite arhitektonskih djela kao autorskih, sa kratim *de lege ferenda* komentarom.

2. Povijesni pregled pravnog uređenja autorskih djela arhitekture na području Republike Hrvatske

U svrhu stjecanja šireg razumijevanja pojma arhitektonskih djela kao autorskih djela, izlaže se povijesni pregled pravnog uređenja ove materije na teritoriju današnje Republike Hrvatske. Na početku je potrebno navesti Zakon za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlasništva proti nepovladjenomu izdavanju, patisku i spotvaranju iz 1846 donesen za vrijeme Austrijskog Carstva. Iako je u prvom redu bio usmjeren na zaštitu književnih i umjetničkih tvorevina, bez eksplicitnog navođenja arhitektonskih djela, ovaj zakon navodi da se odredbe o tiskanju i korištenju rukopisa odnose i na zemljopisne karte kao i znanstvene i graditeljske slike, koje se po svojoj svrsi mogu smatrati namijenjenim za razjašnjavanje znanstvenih djela (Velagić, Hocenski, 2014, p. 231). Sljedeći zakonski propis koji je bio na snazi na ovim prostorima je bio Zakonski članak XVI.: 1884. zajedničkog hrvatsko-ugarskog sabora o autorskom pravu koji je donesen 4. svibnja 1994. i objavljen u Sbornik zakonah i nadredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju br. 7/1884., koji u pogledu pravnog normiranja arhitektonskih djela kao autorskih djela ne donosi nikakav napredak odnosno uopće ih eksplicite ne navodi.

Štoviše, kao ni prethodni zakon, ni ovaj zakon izrijeком ne definira autorsko djelo ili autora (Velagić, Hocenski, 2014, p. 234). Specifičnost ovog zakona su odredbe koje se odnose na fotografiju. Ona se kao onodobna inovacija tretira drugačije od ostalih autorskih djela (Velagić, Hocenski, 2014, p. 235). Prvi zakonski propis koji izrijeком normira arhitektonska djela u pogledu postojanja, ili bolje rečeno nepostojanja, autorskih prava nad istim je bio Zakon o autorskom pravu u pogledu književnijeh, umjetničkih i fotografskih djela iz 1895. godine (List državnih zakona za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vijeću, 1895., XCI. Komad, u daljnjem tekstu: ZAPPKUF/1895), donesen u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Naime, ovaj zakonski propis u odredbi § 4. izričito navodi da djela arhitekture nisu autorska djela. Ipak, u istoj odredbi navodi se da se djela likovnih umjetnosti kao što su osnove za arhitektonske radnje smatraju umjetničkim djelima. Kraljevina Jugoslavija 1929. donosi Zakon o zaštiti autorskog prava (Zbirka zakona i uredaba, Svezak VII, 1930., broj 193., u daljnjem tekstu: ZZAP/29). ZZAP/29 propisuje da se *"pod književnim i umjetničkim djelima podrazumijevaju tvorevine na polju književnosti i umjetnosti, naročito: ... 6. djela likovne umjetnosti, kao: ... arhitektonska i inženjerska djela."* Ovo je prvi put da se arhitektonska djela, kao djela likovne umjetnosti, izričito navode kao djela koja se mogu smatrati autorskim djelima te stoga mogu uživati autorsko pravnu zaštitu. Dana 25. svibnja 1946. godine u Službenom listu Federativne Narodne Republike Jugoslavije u br. 294. objavljen je Zakon o zaštiti autorskog prava (u daljnjem tekstu: ZZAP/46), koji člankom 2. propisuje: *"Pod književnim, umjetničkim i naučnim djelom razumijevaju se sva stvaranja iz oblasti književnosti, umjetnosti i nauke, bez obzira na način i oblik izražavanja kao: knjige, brošure, članci i rukopisi; predavanja, govori i sl.; dramska, dramsko-muzička, koreografska i pantominska djela; muzička djela; djela iz oblasti slikarstva, **arhitekture**, vajarstva..."* Ovaj zakon je u svojem dobrom dijelu odstupao od teksta Bernske konvencije. Ponovnim stupanjem u članstvo Bernske unije (1951.) preuzeta je međunarodna obveza da se zakonodavstvo o autorskom pravu uskladi sa tekstom ratificirane Bernske konvencije (sukladno briselskom tekstu). Usklađivanje je izvršeno donošenjem Zakona o autorskom pravu 1957. godine (Janjić, 1982, p. 216). Člankom 3. Zakona o autorskom pravu iz 1957. (Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 1957., broj 36.; u daljnjem tekstu: ZAP/57) propisano je: *"Pod autorskim djelom u smislu ovog zakona razumijevaju se naročito tvorevine iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti kao: ... -djela iz oblasti crtanja, slikarstva, kiparstva, **arhitekture** i rezbarstva, rezovi (gravure) u metalu, drvetu ili drugom materijalu kao i ostala djela likovne umjetnosti..."* Slijedom navedenog, vidimo da je tijekom 20. stoljeća poimanje arhitektonskih djela kao autorskih djela bilo u potpunosti prihvaćeno od strane zakonodavca, međutim nedostajala je detaljnija raščlamba i precizna definicija što su to točno djela arhitekture, što je svakako od velike važnosti u prvom redu za arhitekta i investitore, a zbog kojih nedostataka, kao što ćemo vidjeti kasnije u ovom radu, može doći do mnogobrojnih različitih tumačenja, bez jasne osi okosnice za iste, što svakako dovodi do povećanja pravne nesigurnosti. 1968. godine izvršena je ponovna revizija zakonodavstva o autorskom pravu te je donesen novi Zakon o autorskom pravu (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1968., broj: 30, u daljnjem tekstu: ZAP/68.) koji predstavlja usklađivanje zakonskog teksta kojim se regulira materija autorskog prava s novonastalim društvenim promjenama i preuzetim međunarodnim obvezama, s obzirom da je međuvremenu ratificirana i Univerzalna (svjetska) konvencija o autorskom pravu (Janjić, 1982, p. 216). Zakonodavne novine Zakona o

autorskom pravu donesenog 1978. (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1978., broj 19, u daljnjem tekstu: ZAP/78) te Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1986. (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1986., broj 24., u daljnjem tekstu: ZIDZAP/86) i 1990. (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1990., broj 21., u daljnjem tekstu: ZIDZAP/90) nisu imale nikakav učinak na preciznije zakonsko definiranje pojma autorskih djela arhitekture. Tako se prema ovom zakonodavnom uređenju temeljem članka 3. ZAP/78 "Autorskim djelom smatra tvorevina s područja književnosti, znanosti, umjetnosti i drugih područja stvaralaštva, bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, ako ovim zakonom nije drugačije određeno. Autorskim djelom smatraju se osobito: ...-djela s područja slikarstva, kiparstva, arhitekture i grafike, bez obzira na materijal od kojeg su načinjena, te ostala djela likovnih umjetnosti...-planovi, skice i plastična djela, koji se odnose na geografiju, topografiju, arhitekturu ili drugo znanstveno ili umjetničko područje." Prema zakonodavnom okviru ZAP/78 djela arhitekture obuhvaćaju arhitekturu u užem smislu (stambene i javne zgrade, spomenici, mostovi i sl.), unutarnju arhitekturu (unutarnje uređenje stanova i javnih prostorija, dekoriranje prodavaonica itd.), kazališnu i scensku dekoraciju i hortikulturu (uređenje vrtova i parkova) (Janjić, 1982). Djela arhitekture uživaju zaštitu pod istim uvjetima kao i druga autorska djela tj. pod uvjetom originalnosti, a umjetnička vrijednost se pretpostavlja (Janjić, 1982, p. 230). Sa osnivanjem samostalne i neovisne Republike Hrvatske donesen je Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti prosvjete i kulture koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni (Narodne novine broj 53/1991, u daljnjem tekstu: ZPZPSZOPKRH), a koji člankom 1. propisuje da se i Zakon o autorskom pravu ("Službeni list SFRJ"; br. 19/78, 24/86 i 21/90) preuzima i primjenjuje u Republici Hrvatskoj kao republički zakon, uz izuzetak naveden u članku 2. 1993. donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu (Narodne novine broj 58/1993, u daljnjem tekstu: ZIDZAP/93) koji je imao za cilj usklađivanje do tad korištene terminologije i čitavog zakona sa hrvatskim jezikoslovljem (Velagić; Hocenski, 2014, p. 241), te posljedično nije imao učinak promjenu pravne regulacije arhitektonskih djela kao autorskih djela. Novi Zakon o autorskom pravu donesen je 1999. godine (Narodne novine broj 9/1999, u daljnjem tekstu: ZAP/99.). Zakon je usklađen sa zahtjevima Ugovora o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva Svjetske trgovinske organizacije – Sporazumom TRIPS, u cijelosti je usklađen s odredbama Međunarodne konvencije za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju (NN MU, br. 12/99.), a čije su odredbe u do tada važećem zakonu bile tek djelomično usklađene, te s odredbama Konvencije o distribuciji signala za prijenos programa preko satelita (NN MU 4/94.) (Jug Duraković, 2009, p. 613). Zakon o autorskom pravu iz 1999. u pogledu djela arhitekture člankom 3. stavkom 1. da se "Autorskim djelom smatraju osobito: ... -djela s područja slikarstva, kiparstva, **arhitekture** i grafike, bez obzira na materijal od kojeg su izrađena, te ostala djela likovnih umjetnosti;...-**planovi, skice i plastična djela**, koji se odnose na geografiju, topografiju, **arhitekturu** ili drugo znanstveno ili umjetničko područje;" Iz navedenog vidimo da u pogledu same definicije pojma djela arhitekture ovaj zakon nije uveo nikakve značajne novine. Ovakvim uređenjem je pružena opća zaštita, bez dodatnih odredbi koje bi pobliže propisivale posebnosti ove vrste autorskih djela, te kao takve pružale učinkovitiju zaštitu (Poturičić, 2006, p. 17). Sudska praksa je istaknula pravno stajalište da se autorsko pravna zaštita ne priznaje konstruktorskom poslu koji spada u područje tehnike, već samo djelima arhitekture s umjetničkim karakterom. Bez

obzira na navedeno, u doktrini se ističe da je opći kriterij autorsko pravne zaštite ipak izvornost, a ne umjetnost, koja se u slučaju spora može utvrditi s manjom sigurnošću (Hennenberg, 2001, p. 103). Veće novine u pogledu pravnog uređenja djela arhitekture kao autorskih djela donio je Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003 (Narodne novine broj 167/2003, u daljnjem tekstu: ZAPSP/03). Člankom 5. stavkom 2. ZAPSP/03 izdvajaju se djela arhitekture od likovnih i ostalih djela, međutim, kako ovaj zakon ipak ne razrađuje pojam arhitektonskih djela, određivanje njegovog opsega i sadržaja i dalje je prepušteno struci, praksi i teoriji (Poturičić, 2006)³. Nakon više izmjena i dopuna Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003., 2021. godine je donesen novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima čije ćemo odredbe o arhitektonskim djelima detaljnije izložiti u nastavku ovog rada.

3. Odnos autorskog djela i djela arhitekture u suvremenom hrvatskom pravnom okviru

Članak 69. stavak 1. Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine broj 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14, u daljnjem tekstu: Ustav RH) jamči slobodu znanstvenog, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, a stavkom 2. u vezi stavka 3. istog članka propisuje se da država potiče, pomaže i štiti znanstvena, kulturna i umjetnička dobra kao duhovne narodne vrednote. Za predmet rasprave o autorskim pravima posebno se ističe članak 69. stavak 3. Ustava RH kojom se jamči zaštita moralnih i materijalnih prava koja proistječu iz znanstvenog, kulturnog, umjetničkog, intelektualnog i drugog stvaralaštva. U Hrvatskom pravnom poretku autorsko pravo regulirano je Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima (Narodne novine broj 111/21, u daljnjem tekstu: ZAPSP/21) donesenom 6. listopada 2021., a koji je stupio na snagu dana 14. listopada 2021. Stupanjem na snagu novog ZAPSP/21, prestao je važiti prijašnji zakon čije su posljednje izmjene i dopune bile 2018. Aktualni ZAPSP/21, uređuje područja primjene Zakona, autorsko pravo-pravo autora na njihovim djelima iz književnog, znanstvenog i umjetničkog područja, srodna prava, pravni promet prava te sadržajna i vremenska ograničenja, ostvarivanje (individualno i kolektivno) i zaštitu autorskog i srodnih prava. ZAPSP/21 nam pruža i zakonsku definiciju autorskog djela, pa tako u članku 14. stavku 1. definira autorsko djelo kao: *“originalnu intelektualnu tvorevinu iz književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način, oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.”* Za pojam autorskog djela bitno je da se radi o djelu, da djelo ima autorski karakter te da je djelo s književnog, znanstvenog i umjetničkog područja (Hennenberg, 2001, p. 81). Dakle, iz zakonskog opisa autorskog djela proizlazi da se nužno moraju kumulativno ispuniti sljedeće pretpostavke **originalnost, intelektualna tvorevina i individualni karakter** s književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja.⁴ Pravni teoretičari su imali različita

³ Trenutno važeći Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (slo. Zakon o avtorski in sorodnih pravicah) (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečišćeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – u daljnjem tekstu: ZKUASP, 59/19 in 130/22) u Republici Sloveniji je donesen je 2007., dok su posljednje izmjene i dopune tog zakona donesene 2022. Predmet slovenskog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima je pravo autora iz područja književnosti, znanosti i umjetnosti (autorska prava), pravo izvođača, producenata fonograma, filmskih producenata, radijske ili televizijske organizacije, izdavači i proizvođači baze podataka (srodna prava).

⁴ U slovenskom zakonodavstvu pojam autorskog djela određen je člankom 5. stavkom 1. ZKUASP u obliku opće klauzule za sljedećim pretpostavkama: stvaranje, područje stvaranja, duhovnost, individualnost i izražaj te sva autorska djela moraju kumulativno ispunjavati ove pretpostavke (Repas, Ovčak, Zirnstein, 2023.).

gledišta čini li autorsko djelo samo jedan element-izražajna forma ili su za postojanje autorskog djela potrebna dva elementa-ideja (*animus*) i oblik njenog izražavanja (*corpus*) (Janjić, 1982, p. 217). S obzirom da je u našem pravnom sustavu za pojam autorskog djela bitno da se radi o djelu, kao rezultatu ljudskog rada, koji obuhvaća rezultate rada različite vrste, počevši od najjednostavnijeg fizičkog rada do najsloženijeg stručnog, znanstvenog i umjetničkog rada (Hennberg, 2001:82), vidimo da u našem pravnom sustavu samo ideje nisu zaštićene. U drugim, komparativnim pravnim sustavima, također prevladava isto stajalište, pa je tako u slovenskom pravnom sustavu prema općoj klauzuli potrebno da se ispuni pet pretpostavki: stvaranje, područje stvaranja, duhovnost, individualnost⁵ i izražaj (Repas, Ovčak, Zirnstein, 2023, p. 510). Sud Europske unije u predmetu *Levola Hengelo* tako navodi: "da bi bila riječ o "djelu" iz Direktive 2001/29 potrebno je da predmet zaštićen autorskim pravom bude izražen tako da ga se dovoljno precizno i objektivno može utvrditi, čak i ako taj način izražavanja nije nužno trajan." (CJEU C-310/17 od 13. studenog 2018). Uz članak 14. stavak 1. ZAPSP/21, stavkom 2. pobliže nabroja vrste autorskih djela, među ostalim i arhitektonska djela⁶. Članak 14. stavak 2. ZAPSP/21, a posebno odredba točke 14., je izrazito bitna, jer propisivanje isključivo iz: "književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja..." ostavlja preveliku mogućnost za tumačenje. Naime, bez te odredbe, u svakom pravnom postupku na autoru bi bio teret dokazivanja da je njegovo djelo iz književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja. Teret dokazivanja autora, kao tužitelja, u slučaju da tuženik ospori činjenicu da je djelo iz jednog od ta tri područja, bi bio iznimno težak, te skoro u svim slučajevima dvojben. Spada li arhitektura pod umjetnost?! Hennenberg navodi da su prema jednoj od definicija autorskih djela arhitekture to sve građevine i slične konstrukcije što sadržavaju elemente izvornosti i stvaralaštva u odnosu na oblik ili ukras neovisno o njihovoj namjeni te da su prema nekim zakonodavstvima i mišljenju nekih autora djela arhitekture posebna vrsta autorskih djela, a što potkrepljuje i Bernska konvencija u kojoj su djela arhitekture izdvojena u posebnu vrstu autorskih djela (Hennenberg, 2001, p. 102). Slično stajalište ima i Janjić, pa tako navodi da se pod djela likovnih umjetnosti tradicionalno ubrajaju slikarstvo, kiparstvo, grafička umjetnost, rezbarstvo, arhitektura, dekor, hortikultura i fotografija (Janjić, 2001, p. 229). Kranjc, također navodi, u skladu s definicijom Slovenskog književnog rječnika, da je arhitektura "umjetnost

---

⁵ U slovenskom pravnom sustavu možemo reći da su arhitekti kao autori u nezavidnijem položaju u odnosu na autore drugih djela (npr. glazbenih, likovnih i sl.) (Kranjc, 2011, p. 235). Razlog tome je što su arhitektonska djela posebnost u sferi autorskog prava, jer im je cilj ne samo prenijeti umjetničku ideju, već i riješiti potpuno funkcionalne prostorne probleme (Kranjc, 2011.). Taj odnos umjetničke ideje i funkcionalnosti je izražen u individualnosti kao nužnoj sastavnici pojma autorskog djela. U praksi to znači da će samo arhitekti čija djela imaju izrazito visok stupanj umjetničke izražajnosti biti autorska, dok ona "svakodnevna" neće (Kranjc, 2011, p. 236).

⁶ Trenutno važeći Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016-odluka US i 66/2019, u daljnjem tekstu: ZASP RS) u članku 1. propisuje: "Autorsko djelo je originalna duhovna tvorevina autora, izražena u određenoj formi, bez obzira na njegovu umjetničku, znanstvenu ili drugu vrijednost, njegovu namjenu, veličinu, sadržaj i način izražavanja, kao i dopuštenost javnog priopćavanja njegovog sadržaja" te u stavku 2. istog članka izričito propisuje: "Autorskim djelom smatraju se, naročito... 7) djela arhitekture, primijenjene umjetnosti i industrijskog oblikovanja." Iz navedene odredbe vidimo da zakonodavstvo Republike Srbije ne propisuje detaljnije pojam arhitektonskih djela niti posebne oblike, već sadržajno zadržava samo pojam u kontekstu u kojem je on uveden u zakonodavni okvir još kroz 20. stoljeće. U prijašnjem zakonodavstvu arhitektonska djela su se shvaćala kao likovna djela, pa su se pod djelima likovne umjetnosti podrazumijevala i djela arhitekture (Besarović, 1984, p. 233). Trenutno zakonodavstvo ipak radi promjenu koncepcije arhitektonskih djela, te ih ne regulira zajedno sa djelima likovne umjetnosti, od kojih ih razlikuje, već ih stavlja "uz bok" djelima primijenjene umjetnosti i industrijskog oblikovanja, a kojim djelima su, zbog svoje funkcionalne primjene, arhitektonska djela srodnija nego likovnim djelima.

prostornog dizajna." (Kranjc, 2014, p. 18). Moramo navesti i mišljenje Matanovac Vučković kada je riječ o umjetničkim, književnim ili znanstvenim djelima to podrazumijeva način izražavanja intelektualne tvorevine u svakom od navedenih područja ljudskog djelovanja, pa tako i djela arhitekture pripadaju u područje umjetnosti jer je način njihova izražavanja umjetnički. S obzirom na to da i sama zakonska norma sadržava jasnu odrednicu da za autorsko pravnu zaštitu nije relevantno na koji je način i u kojem obliku je djelo izraženo pa stoga ti elementi nemaju nikakvog utjecaja na zaključak o tome je li neka tvorevina autorsko djelo (Matanovac Vučković, 2023). Ipak, bez obzira na raširenu i općeprihvaćenu doktrinu da je arhitektura uistinu umjetnost, u konkretnim sporovima, pred različitim sudovima, mogu se pojaviti mnogobrojna tumačenja i samim time neujednačena sudska praksa koja dovodi do veće pravne nesigurnosti. Kako bi se takva mogućnost u potpunosti otklonila, ZAPSP/21 vješto nadopunjuje članak 14. stavak 1., stavkom 2., navodeći pojedinačno vrste autorskih djela, otklanjajući time mogućnost preširokog tumačenja, ali izbjegava i problem previše krutog normiranja, uvodeći otvorenu normu u članku 14. stavku 2. točki. 14. ZAPSP/21 jasno je i nedvosmisleno propisano: "Autorska djela su djela arhitekture, kao što su skice, studije, plastični i drugi prikazi, nacrti, idejna rešenja, idejni projekti, glavni projekti, izvedbeni projekti, planovi te izvedene građevine i zahvati u prostoru iz područja arhitekture, urbanizma i krajobrazne arhitekture". Iz navedene odredbe nesporno proizlazi da arhitektonska djela mogu biti autorska djela, naravno uz zadovoljavanje ostalih općih pretpostavki, te samim time uživaju pravnu zaštitu koju im pruža ZAPSP/21. Djelo arhitekture od začetka kao idejna skica do realizacije kao izvedena građevina ili zahvat u prostoru predstavlja jedinstvenu autorsku zamisao. Istovremeno, pojedini elementi tj. pojavni oblici djela arhitekture mogu sami za sebe biti pojedinačno zaštićeni kao autorska djela ako su originalne intelektualne tvorevine svojih autora koje imaju individualni karakter (Matanovac Vučković, 2023, p. 4). Međutim, s obzirom na to da je sektor građevine, te arhitektonska i građevinska struka, iznimno kompleksna, a svaki građevinski projekt zahtjeva uspješnu suradnju mnogih dionika, za bolje razumijevanje ove odredbe moramo izvršiti komparativni presjek sa odredbama drugih zakona i podzakonskih propisa, kao što je npr. Zakon o gradnji.

4. Analiza odredbi Zakona o gradnji u odnosu na autorska djela arhitekture

Uvodno se napominje da članak 67. Zakona o gradnji (Narodne novine broj 153/13, 20/17, 39/19, 125/19, u daljnjem tekstu: ZG) određuje vrste projekata pa tako razlikujemo 1. glavni projekt, 2. izvedbeni projekt, 3. tipski projekt i pod 4. projekt uklanjanja građevine. Za bolje razumijevanje autorskih prava nad arhitektonskim djelima nužno je napraviti komparativni presjek odredbi ZG i ZAPSP/21. ZAPSP/21 člankom 14. stavkom 2. točkom 6. propisuje: "***Autorska djela su djela arhitekture, kao što su skice, studije, plastični i drugi prikazi, nacrti, idejna rešenja, idejni projekti, glavni projekti, izvedbeni projekti, planovi te izvedene građevine i zahvati u prostoru iz područja arhitekture, urbanizma i krajobrazne arhitekture***"⁷. Iz navedenog

⁷ U Republici Sloveniji člankom 5. stavkom 2., ZKUASP propisano je da su autorska djela, među ostalim, i: "arhitektonski radovi, kao što su skice, planovi i izvedeni predmeti u polju arhitekture, urbanizma i krajobrazne arhitekture." Svrha ove odredbe je prvenstveno ilustrirati najvažnije kategorije autorskih djela, ali da bi neko djelo bilo autorsko nije potrebno da se ono može uvrstiti u bilo koju od kategorija navedenih u ovoj odredbi ZKUASP (Repas, Ovčak, Zirnstein, 2023, p. 510). Posebno se ističe razlika hrvatskog zakonodavstva u odnosu na slovensko u dijelu u kojem ZAPSP/21 nadalje izričito propisuje da su autorska djela i: "idjena rješenja, idejni projekti, glavni projekti, izvedbeni projekti..." Time je, po mišljenju autora ovog rada, hrvatski zakonodavac kvalitetnije precizirao što točno obuhvaća pojam "arhitektonskog djela" koristeći stručnu terminologiju iz ZG.

dakle vidimo da isti pojmovi imaju različitu obuhvatnost ovisno o zakonu unutar kojeg ih proučavamo, te je potrebno za svaki od tih pojmova izvršiti komparativnu usporedbu, kako bi mogli jasno i precizno odrediti objekt zaštite autorskog prava kao i opseg same zaštite. ZAPSP/21 jasno i nedvojbeno propisuje da su glavni projekti djela arhitekture te samim time autorska djela, ukoliko zadovoljavaju pretpostavke da bi neko djelo bilo autorsko. Člankom 68. stavkom 1. ZG propisano je: "Glavni projekt je skup međusobno usklađenih projekata kojima se daje tehničko rješenje građevine i dokazuje ispunjavanje temeljnih zahtjeva za građevinu te drugih propisanih i određenih zahtjeva i uvjeta". Nadalje, člankom 69. stavkom 1. ZG propisano je: "Glavni projekt ovisno o vrsti građevine, odnosno radova sadrži: 1. arhitektonski projekt 2. građevinski projekt 3. elektrotehnički projekt 4. strojarski projekt". Iz navedenih odredbi nedvojbeno možemo zaključiti da je pojam glavnog projekta širi od pojma arhitektonskog projekta, te da osim arhitektonskog projekta sadrži i ostale projekte koji imaju znatno suženiji cilj nuđenja tehničkih rješenja. Također vidimo da se navedeni pojmovi različito poimaju u ZG i ZAPSP/21. Naime, cilj zaštite koju pruža ZAPSP/21 je zaštititi tvorevine koje posjeduju originalnost, koje su intelektualna tvorevina i posjeduju individualni karakter. Na primjer elektrotehnički projekt i strojarski projekt za glavnu svrhu nemaju izraziti originalno djelo koje je izraz autorove kreativnosti, već izraditi tehnička rješenja sukladno pravilima struke te pozitivno pravnim propisima. Ovdje moramo napomenuti da su elektrotehnički i strojarski projekti sastavni dijelovi glavnog projekta, te kao takvi nerazdvojni. Slijedom navedenog ukoliko bi glavni projekt, pod uvjetom ispunjavanja nužnih pretpostavki, bio autorsko djelo utoliko bi i svi njegovi sastavni i neizostavni dijelovi također bili autorsko djelo.⁸ Međutim, teško je tvrditi da bi npr. elektrotehnički projekti trebali uživati jednaku razinu zaštite kao npr. arhitektonski projekti, jer se u svojoj biti i svrsi znatno razlikuju u dijelovima koji su sastavna odrednica svakog autorskog djela. Ipak, u svrhu razjašnjenja ovih nedoumica može nam poslužiti teleološko tumačenje ZAPSP/21 da su autorska djela i "prikazi znanstvene ili tehničke prirode kao što su crteži, planovi, skice i tablice". Ako bi se poslužili teleološkom metodom tumačenja tada bi bila jasna intencija zakonodavca da se pod okrilje zaštite koju pruža ZAPSP/21 uvrste i djela izrazito tehničke prirode, čemu bi npr. elektrotehnički i strojarski projekt bili znatno srodniji. U odnosu na projekte, planove i skice, Hennenberg navodi da se u zakonima o autorskom pravu planovima općenito smatraju grafički, tj. dvodimenzionalni prikazi predmeta koji moraju biti konstruirani u tri dimenzije, a kao primjere s područja znanosti navodi osobito anatomske i različite prirodoslovne slike te **tehničke crteže**, a s područja umjetnosti idejne nacрте za scenografiju i kostimografiju, **idejne projekte i skice s područje arhitekture** te idejne skice za industrijsko obličje (Hennenberg, 2001, p. 108-109). Nadalje, ZAPSP/21 jasno propisuje da su i izvedbeni projekti arhitektonska djela te da se kao takva smatraju autorskim djelima, uz zadovoljavanje općih pretpostavki da bi djelo bilo autorsko. Članak 74. stavak 1. ZG definira svrhu izvedbenog projekta propisujući: "Izvedbenim projektom razrađuje se tehničko rješenje dano glavnim projektom." te nadalje u stavku 2. "Izvedbeni projekt ne smije biti izrađen protivno glavnom projektom." Dakle, iz navedenih odredbi vidimo da izvedbeni projekt u osnovi razrađuje glavni projekt, primarno definirajući izvedbene detalje te druga

---

⁸ U Republici Sloveniji zaštićene su skice, nacrti, modeli (makete), planovi i izgrađeni arhitektonski objekti koji su najvažniji oblik arhitektonskog djela (Trampuž, Oman, Zupančić, 1997., p. 32). Također, bitno je za istaknuti da arhitekt ima autorsko pravo na svakom o oblika arhitektonskog djela posebno, dakle na nacrtu građevine, maketi, arhitektonskom plan i na samom izgrađenom objektu (Kranjc, 2011, p. 237).

tehnička rješenja nužna za uspješno realizaciju gradnje. Iz predmetnih odredbi također proizlazi da je kreativnost autora izvedbenog projekta znano sužena, on ne smije biti protivan glavnom projektu, te je usmjeren na pružanje tehničkih rješenja i detalja, koji kao takvi moraju biti u skladu s pravilima struke i pozitivnim propisima. Ovdje moramo istaknuti i mišljenje koje zastupa Matanovac Vučković, navodeći da autorsko djelo arhitekture mora zadovoljavati zakonom propisana tehnička i druga obilježja kako bi zadovoljilo funkcionalne i utilitarne kriterije, međutim da to ne utječe na pretpostavke za ostvarivanje autorsko pravne zaštite (Matanovac Vučković, 2023, p. 8). Ističe i da se to odnosi i na pojedine elemente tj. pojavne oblike djela arhitekture poput idejnog ili glavnog ili izvedbenog projekta pa ako su ti projekti originalne intelektualne tvorevine svojeg autora koje imaju individualan karakter one imaju autorsko pravnu zaštitu. Slijedom navedenog, Matanovac Vučković navodi da se sve te tvorevine, kao npr. izvedbeni i idejni projekt, koje se po Zakonu o gradnji i Zakonu o prostornom uređenju traže zbog osiguravanja tehničkih, funkcionalnih i drugih pretpostavki gradnje i prostornog uređenja mogu ujedno biti zaštićene i autorskim pravom ako zadovoljavaju kriterij individualnosti i originalnosti tj. subjektivne novosti (Matanovac Vučković, 2023, p. 33). Dok je izvedbeni projekt nesporno intelektualna tvorevina, spornom činjenicom bi se moglo pojaviti pitanje njegove originalnosti i individualnosti. Iako će izvedbeni projekt za svaki glavni projekt biti različit, ne možemo reći da je to posljedica autorove individualnosti i originalnosti, već je to posljedica specifičnosti svakog glavnog projekta, o kojem je izvedbeni projekt ovisan, a i ne smije mu biti protivan, iako prilikom ocjene radi li se o autorskom djelu arhitekture svaku njegovu sastavnicu u svakom pojedinačnom slučaju moramo zasebno cijeliti prema odredbama ZAPSP/21.

5. Pravni promet autorskog prava temeljem ugovornih odnosa

Građevinski projekti se skoro isključivo rade po narudžbi investitora, bilo da se radi o privatnim kućama, stambenim jedinicama, objektima poslovne namjene ili infrastrukturnim objektima. U svakom od tih slučajeva, pored zahtjeva koje postavljaju propisi, te volje autora djela odnosno projektanta, veliki utjecaj ima i volja samog investitora. O investitoru ovisi namjena objekta, u obzir se uzimaju želje investitora koje arhitekt ugrađuje u projekt, a o samom zemljištu ovisi i mogućnosti za izgradnju. Ugovorni odnos između investitora i projektanta iznimno je bitan u svakom građevinskom projektu, a u kontekstu ovog rada posebno u odnosu na autorsko pravo. Stoga ne iznenađuje činjenica da ZAPSP/21, kao i ZG sadrže odredbe o obvezno pravnom uređenju odnosa u pogledu autorskog prava nad arhitektonskim djelom. Članak 75. stavak 1. ZG propisuje: *“Autorska prava na građevini projektiranoj glavnim ili drugim projektom i građenjem u skladu s tim projektom stječu se sukladno posebnom zakonu, ako je to ugovoreno ugovorom o izradi projekta.”* Logično pitanje koje se postavlja ovakvoj odredbi je: *“A što ako nije ugovoreno?”*. Da bi uspješno razjasnili navedenu dilemu, moramo istaknuti i odredbe o ugovoru o stvaranju autorskog djela po narudžbi koje propisuje ZAPSP/21. Članak 96. stavak 5. ZAPSP/21 izriječno propisuje: *“U ugovoru o stvaranju arhitektonskog djela po narudžbi izriječno se navodi izrada kojih elemenata arhitektonskog djela se naručuje, a ti elementi mogu biti skica, studija, plastični i drugi prikaz, nacrt, idejno rješenje, idejni projekt, glavni projekt, izvedbeni projekt, plan, zahvat u prostoru iz područja arhitekture, urbanizma i krajobrazne arhitekture i drugi. Predmnijeva o stjecanju prava iskorištavanja iz*

stavka 3. i 4. ovog članka odnosi se samo na one elemente arhitektonskog djela koji su izričito u ugovoru o stvaranju arhitektonskog djela po narudžbi navedeni te ne uključuje preradu u one elemente koji nisu izričito navedeni.” Iako nam se možda na prvi pogled čini da su ove odredbe oprečne, one to nisu, barem ne u cijelosti, jer imaju različiti objekt primjene. Članak 75. stavak 1. ZG propisuje da se autorska prava na građevini stječu sukladno ZAPSP/21, ako je to ugovoreno, ali za objekt primjene nema i sam projekt te građevine. Članak 3. stavak 1. točka 11. ZG definira građevinu kao: “građenjem nastao i s tlom povezan sklop, izveden od svrhovito povezanih građevnih proizvoda sa ili bez instalacija, sklop s ugrađenim postrojenjem, samostalno postrojenje povezano s tlom ili sklop nastao građenjem.” Dakle, prema ZG, ukoliko želimo da na samoj građevini postoji autorsko pravo, onda to treba izričito ugovoriti, a tek tada će se autorska prava na građevini projektiranoj glavnim ili drugim projektom stjecati sukladno odredbama ZAPSP/21. Tumačeći navedenu odredbu došli bi do zaključka da ukoliko nije ugovoreno stjecanje autorskih prava na građevini⁹ utoliko ih nitko ne stječe, odnosno došli bi do zaključka da autorska prava na građevini, da bi se uopće mogla stjeći, onda to mora biti izričito ugovoreno. U kontekstu rasprave o odredbi članka 75. ZG u odnosu na odredbe ZAPSP/21 ističemo i pravno mišljenje Matanovac Vučković kada ističe da je ZAPSP/21 u odnosu na ZG poseban zakon (*lex specialis*), ali i kasniji zakon (*lex posterior*) pa se i temeljem toga članak 75. ZG ne može primjenjivati (Matanovac Vučković, 2023, p. 8). Matanovac Vučković nadalje ističe da se ugovorom o izradi projekta može jedino urediti stječe li na temelju tog ugovora investitor kakva prava iskorištavanja u pogledu glavnog projekta koji je autorsko djelo ili građevine koja je autorsko djelo, ali na pitanje je li glavni projekt ili građevina autorsko djelo odgovorit će članak 14. stavak 1. ZAPSP/21 (Matanovac Vučković, 2023). Ovu situaciju, također, treba razlikovati od situacije koju uređuje članak 96. ZAPSP/21. Članak 96. stavak 5. ZAPSP/21 propisuje da se u ugovoru o stvaranju arhitektonskog djela, za što je nebitno zvao li se on ugovor o stvaranju arhitektonskog djela ili ugovor o izradi projekta (*lat. falsa nominatio non nocet*) izričito navode elementi koji se naručju. U odnosu na pravnu prirodu ugovora o stvaranju arhitektonskog djela kao posebne vrste autorskog ugovora, potrebno je istaknuti da se u doktrini ističe da su se autorski ugovori s vremenom razvili kao posebni ugovori o djelu (Klarić, Vedriš, 2014, p. 538). Nadalje, ističe se da se u praksi mnoga autorska djela stvaraju prema narudžbi temeljem ugovora o djelu, zbog čega se postavlja pitanje je li u takvom slučaju nositeljem autorskog prava ostaje autor ili postaje naručitelj (Hennenberg, 2001, p. 125). Prema nekim zakonodavstvima (npr. francuskom) nositelj autorskog prava u pogledu djela stvorenog prema narudžbi ostaje autor, ako se ne radi o kolektivnom djelu, dok u angloameričkim pravnim sustavima naručitelj postaje nositelj autorskog prava (Hennenberg, 2001, p. 125). Navođenje elemenata koji se naručju ugovorom o stvaranju arhitektonskog djela je izrazito bitno jer se predmnijeva članak 96. stavka 3. i 4. ZAPSP/21 primjenjuje samo na elemente koji su izričito navedeni u ugovoru. Članak 96. stavak 3. ZAPSP/21 glasi: “Ako ugovorom o stvaranju autorskog djela po narudžbi ili ovim Zakonom nije drugačije određeno, smatra se da je naručitelj stekao isključiva autorska imovinska prava iskorištavanja autorskog djela po narudžbi, u sadržaju i opsegu koji je potreban za ostvarenje

---

⁹ U kontekstu pregleda i analize odnosa autorskih prava i građevina, zanimljivo je istaknuti zakonodavstvo Republike Srbije u kojem Prema članku 22. stavku 1. ZAPSP RS, autor ima pravo da drugom zabrani ili dozvoli davanje originala ili umnoženih primjeraka svog djela u zakup, ali prema članku 23. stavku 1. ZAPSP RS autor nema ovo pravo kao isključivo kad je riječ od izgrađenom djelu arhitekture.

djelatnosti koju obavlja, bez prostornog i vremenskog ograničenja.” Dakle, ako je u ugovoru o narudžbi arhitektonskog djela, izrijekom navedeno izrada kojih elemenata se naručuje (npr. glavnog projekta), tada autorska imovinska prava iskorištavanja¹⁰ tog elementa (npr. glavnog projekta) pripadaju pravnoj osobi investitora kao naručitelja, u onom sadržaju i opsegu koji je potreban za ostvarenje djelatnosti koju obavlja, bez prostornog i vremenskog ograničenja. Ukoliko je investitor fizička osoba, a građevina ima svrhu privatnog korištenja (npr. obiteljska kuća) tada bi se primjenjivao članak 96. stavak 4. ZAPSP/21, prema kojoj bi se u odnosu na one elemente koji su navedeni da se njihova izrada naručuje, imovinska prava iskorištavanja pripala fizičkoj osobi investitora, u sadržaju i opsegu koji je potreban za ispunjenje te svrhe. Tumačeći članak 96. stavak 5. ZAPSP/21, *argumentum ad contrario*, ukoliko u ugovoru o stvaranju arhitektonskog djela nisu navedeni elementi čija se izrada naručuje utoliko bi autorska imovinska prava pripadala onome koji ih je izradio, npr. arhitektu.¹¹ Također, potrebno je istaknuti da se ove odredbe ne odnose na moralna prava autora kao što je npr. pravo na priznanje autorstva, pravo na poštovanje autorskog djela, pravo na poštovanje časti i ugleda autora itd. Naime, u hrvatskom pravnom sustavu prihvaćena je dualistička teorija autorskog prava. Hennenberg pojašnjava da je dualističku teoriju autorskog prava izrazio francuski pravnik Robert Plaisant ističući da autorsko pravo obuhvaća moralno pravo i imovinsko pravo, a moralno pravo je pravo osobe, oblik prava na svoju čast i ugled, dok je imovinsko pravo, pravo vlasništva, jer ima značajke isključivosti i suprotstavljenosti svakome kao i pravo vlasništva, ali je njegova originalnost u tome što ima kao predmet djelo duha, tj. netjelesno dobro koje nema materijalnu supstanciju, za razliku od monističke teorije po kojoj elementi imovinskog i osobnog prava čine jedinstveno autorsko pravo u kojem postoje imovinsko-pravne i osobno pravne ovlasti (Hennenberg, 2001).

5.1. Izmjene i dopune građevinske dozvole

Tijekom samog građenja iz raznih razloga može doći do nužne potrebe da se na građevini učine određene izmjene. Razlozi zbog kojih je investitor primoran učiniti određene izmjene mogu biti takve prirode da se bez njih daljnja gradnja ne može nastaviti kao i da su te izmjene

¹⁰ Usporedbe radi, u Republici Srbiji u pogledu prava na umnožavanje, u članku 20. ZAPSP RS propisuje: “*Djelo se umnožava naročito, grafičkim postupcima, fotografiranjem i drugim fotografskim postupcima kojima se postiže isti rezultat, zvučnim ili vizualnim snimanjem, izgradnjom djela arhitekture, smještanjem djela u elektronskom obliku u memoriju računala.*” Pravo umnožavanja ili reprodukcije je osnovni i najvažniji oblik iskorištavanja djela (Janjić, 1982, p. 256). Pravo umnožavanja ili pravo reproduciranja je, u pravilu, isključivo pravo izrade jednog ili više primjeraka autorskog djela na bilo koji način i u bilo kojem obliku (Hennenberg, 2001, p. 133). Umnožavanjem se smatra i zvučno i vizualno snimanje djela, dakle, umnožavanje djela u obliku izvedbe, kako je to izričito istaknuto u Pariškom aktu Bernske konvencije (članak 9. stavak 3.) kao i ponavljanje izvedbe djela arhitekture prema istom nacrtu (Hennenberg, 2001).

¹¹ U pogledu zaštite izvornog djela slovenski zakonodavac propisuje opće pravilo (*lat. lex generalis*) da ukoliko bi vlasnik djela, prema okolnostima slučaja, morao pretpostaviti da autor ima legitiman interes da djelo sačuva, utoliko ga vlasnik djela ne smije uništiti bez da ga prethodno ponudi autoru djela uz naknadu vrijednosti materijala. Međutim, slovenski zakonodavac za arhitektonska djela člankom 45. stavkom 3. ZKUASP propisuje posebnu odredbu kao *lex specialis* da u takvim slučajevima autor ima pravo samo na fotografiju djela, te o svom trošku može zatražiti reprodukciju planova. S obzirom na prirodu izvedenih arhitektonskih djela (građevinski objekti), ova odredba je bila nužna s obzirom da bi opće pravilo zapravo dalo pravo slično (iako ono to nije) pravu prvokupa, ali ne u slučaju otuđenja već rušenja tj. uništenja, a i propisivalo bi i kupoprodajnu cijenu koja ne bi odgovarala tržišnoj vrijednosti nekretnine, već samo tržišnoj vrijednosti materijala, koja je svakako manja. Time bi se nerazmjerno i grubo kršilo ustavno pravo vlasništva.

posljedica eksternih faktora neovisnih o volji investitora npr. promjene u svojstvima tla, otkriće poroznosti tla koje nije bilo utvrđeno prethodnim ispitivanjima, određeni imovinsko-pravni sporovi i doneseni pravorijeci, statika okolnih zgrada i sl. Člankom 106. stavkom 1. ZG propisano je da se građenju građevine može pristupiti: *„na temelju građevinske dozvole, a graditi se mora u skladu s tom dozvolom, ako ovim Zakonom ili propisom donesenim na temelju ovog Zakona nije drukčije propisano.“* Člankom 112. stavkom 2. ZG propisano je: *“Glavni projekt je sastavni dio građevinske dozvole, a što na njemu mora biti navedeno i ovjereno po tijelu graditeljstva.“* Člankom 106. a stavkom 1. ZG propisano je: *“Investitor je dužan ishoditi izmjenu i /ili dopunu građevinske dozvole ako tijekom građenja namjerava na građevini učiniti izmjene kojima se mijenja usklađenost građevine s utvrđenim lokacijskim uvjetima.“* te nadalje u stavku 2. *“Izmjene tijekom građenja kojima se utječe na ispunjavanje bilo kojeg temeljnog zahtjeva za građevinu, osim na temeljni zahtjev sigurnosti u slučaju požara, a kojima se ne mijenja usklađenost građevine s utvrđenim lokacijskim uvjetima, investitor može učiniti na temelju izmjene i/ili dopune glavnog projekta koji je sastavni dio građevinske dozvole na temelju koje se gradi, s time da izmjenu i/ili dopunu građevinske dozvole ishodi prije podnošenja zahtjeva za izdavanje uporabne dozvole.“* Iz navedenog nesporno proizlazi da ako se tijekom građenja pojavi potreba odstupanja od postojeće pravomoćne građevinske dozvole, na investitoru je obveza ishođenja izmjena i/ili dopuna građevinske dozvole. S obzirom na to da je glavni projekt, temeljem članka 113. stavka 3. ZG, sastavni dio građevinske dozvole, za ishođenje izmjena i/ili dopuna građevinske dozvole nužno će biti tom zahtjevu priložiti i izmijenjeni i/ili dopunjeni glavni projekt. U tom kontekstu pojavljuje se pitanje kako utječu odredbe ZAPSP/21 na mogućnost investitora da podnese zahtjev za izmjenu i/ili dopunu građevinske dozvole? Po ovom pitanju moramo razlikovati tri različite kategorije razloga za izmjenu ili obnovu arhitektonskog djela: 1. kada je potreba izmjene i/ili dopune građevinske dozvole proizašla iz razloga narušavanja temeljnih zahtjeva za građevinu iz zakona kojim se uređuje gradnja, 2. ako je djelo nastalo na temelju javnog natječaja ili financiranog javnim sredstvima ili u slučaju kada je arhitektonsko djelo nagrađeno strukovnom nagradom te pod 3. kada je djelo zaštićeno kulturno dobro.

5.1.1. Narušavanje temeljnih zahtjeva za građevinu

Odgovor na pitanje koja su prava investitora prilikom podnošenja zahtjeva i ishođenja izmjena i/ili dopuna građevinske dozvole (a čiji je sastavni dio i glavni projekt) daje nam ZAPSP/21. Člankom 115. stavkom 1. ZAPSP/21 propisano je: *“Kod nužnih izmjena arhitektonskog djela moraju se uzeti u obzir interesi njegova vlasnika. Autor arhitektonskog djela ne može se protiviti nužnim izmjenama njegova arhitektonskog djela proizašlim iz razloga narušavanja temeljnih zahtjeva za građevinu iz zakona kojim se uređuje gradnja“* te u stavku 2.: *“Ako je arhitektonsko djelo potrebno obnoviti iz razloga narušavanja temeljnijih zahtjeva za građevinu iz zakona kojim se uređuje gradnja, njegov autor ne može se protiviti uporabi drugih materijala ako su oni od kojih je to djelo napravljeno pokazali nedostatke za korištenje ili ako te materijale nije moguće nabaviti ili je moguće nabaviti samo uz nerazmjerne poteškoće ili nerazmjerni trošak.“* Pri tomu, izmjene se mogu raditi na svakom elementu, tj. pojavnom obliku djela arhitekture (Matanovac Vučković, 2023, p. 5). Matanovac Vučković nadalje pojašnjava da se članak 115. stavak 2. ZAPSP/21 odnosi na situacije kad je djelo

arhitekture već izgrađena građevina pa ga je potrebno obnoviti zato što su narušeni temeljni zahtjevi za građevinu, ali i napominje da oba stavka treba sagledati u kontekstu moralnog prava na poštovanje djela iz članka 29. ZAPSP/21 (Matanovac Vučković, 2023). U ovom kontekstu Hennenberg ističe da se ovdje radi o ograničavanju autorovog moralnog prava na poštivanje cjelovitosti djela te napominje da kad je riječ o djelima arhitekture onda se uzima u obzir ne samo umjetnički nego i funkcionalni karakter takvog djela, stoga i neki drugi zakoni (npr. talijanski) dopuštaju vlasniku da obavi potrebne izmjene, osobito one iz tehničkih ili funkcionalnih razloga (npr. skandinavski zakoni), dok neki (npr. švicarski) dopuštajući izmjenu djela arhitekture zadržavaju pravo autora da se protivi povredi njegove osobnosti (Hennenberg, 2001, p. 161-162). Iz navedenih odredbi vidimo da je zakonodavac pokušao postići balans između interesa investitora kao vlasnika nekretnine i arhitekta kao autora arhitektonskog tj. autorskog djela. Zakonodavac to postiže propisujući da se prilikom nužnih izmjena moraju uzeti u obzir interesi vlasnika. Dakle, zakonodavac ne propisuje da autor tj. arhitekt mora uvijek uzeti u obzir sve interese vlasnika prilikom izmjene ili dopune svog djela, nego samo kada su te izmjene nužne. Nadalje, zakonodavac ovom odredbom uskraćuje autoru mogućnost da se usprotivi izmjenama svog autorskog djela, ako su te izmjene nužne zbog narušavanja temeljnih zahtjeva za građevinu. Na pitanje koji su to temeljni zahtjevi za građevinu, odgovor nam pruža članak 8. ZG koji propisuje da su temeljni zahtjevi za građevinu sljedeći: 1. mehanička otpornost i stabilnost, 2. sigurnost u slučaju požara, 3. higijena, zdravlje i okoliš, 4. sigurnost i pristupačnost tijekom uporabe, 5. zaštita od buke, 6. gospodarenje energijom i očuvanje topline, 7. održiva uporaba prirodnih izvora. Iz navedenog jasno proizlazi da se arhitekt kao autor ima pravo usprotiviti kada investitor želi ishoditi izmjene i/ili dopune građevinske dozvole iz nekog drugog razloga, npr. zbog promjene u trendovima gradnje, želje za drugačijim tlocrtom, proširenje terasa, staklenih stijena i sl. Međutim kada su te izmjene i/ili dopune nužne zbog otklanjanja povrede temeljnih zahtjeva za građevinu, tada se prema članku 115. stavku 1. ZAPSP/21 arhitekt nema pravo usprotiviti. Takvo zakonsko rješenje ostvaruje kompromis između želja i interesa investitora jer štiti njegova prava u pogledu temeljnih zahtjeva, koji nužno moraju biti ispunjeni kako bi građevina zadovoljavala uvjete za uporabu, ali isto tako štiti i autora od samovolje investitora, a koja samovolja bi mogla dovesti do narušavanja njegovog izričaja i originalnosti kao autora, pa čak i povrede njegovog ugleda kao moralnog prava autora. Hennenberg navodi da je pravo na čast i ugled pravo autora da se protivi korištenju njegova djela koje bi vrijeđalo njegovu čast i ugled, dok neki zakoni štite čast i ugled samo ako se radi o povredi cjelovitosti djela (npr. talijansko zakonodavstvo), drugi zakoni izdvajaju pravo na čast i ugled autora u posebno moralno pravo autora tako da štite čast ili ugled autora ne samo prilikom povrede cjelovitosti djela, nego i prigodom svakog korištenja djela (Hennenberg, 2001.). U tom pogledu bitno je obratiti pažnju i na članak 51. stavak 3. ZG koji propisuje: "Projektant koji je izradio izmjene i/ili dopune glavnog projekta, odnosno izvedbenog projekta odgovoran je za cijeli glavni projekt, odnosno izvedbeni projekt." Ova odredba, u odnosu na odredbe ZAPSP/21, ukazuje nam na situaciju kada tijekom gradnje, a prilikom podnošenja zahtjeva za izmjenu i/ili dopunu građevinske dozvole, voljom investitora dođe do promjene osobe projektanta. Razlozi za donošenje te odluke mogu biti raznoliki, od narušenih međuljudskih odnosa do nezadovoljstva investitora samom kvalitetom projekta u pogledu temeljnih zahtjeva. Sasvim je razumno i logično da investitor, kao vlasnik nekretnine, ima pravo izabrati

projektanta prema vlastitom nahođenju, a isto tako ni sam arhitekt nema obvezu izraditi projekt za bilo kojeg investitora. U slučaju kada prilikom ishoda izmjena i/ili dopuna građevinske dozvole, investitor angažira drugog projektanta, prema članku 51. ZG, taj projektant preuzima odgovornost za cijeli glavni odnosno izvedbeni projekt, ali u svjetlu članka 115. ZG, bez suglasnosti prvotnog projektanta, novoizabrani projektant ima pravo učiniti samo izmjene i/ili dopune glavnog projekta u pogledu temeljnih zahtjeva za građevinu. Za sve ostale izmjene i/ili dopune glavnog projekta, nužno mu je potrebno odobrenje autora tog projekta tj. izvornog projektanta, jer bi u protivnom povrijedio njegovo autorsko pravo. U slučaju izmjena i/ili dopuna izvornog glavnog projekta, autor, sukladno članku 115. stavku 2. ZAPSP/21, ima pravo zahtijevati da vlasnik nekretnine uz njegovo ime stavi napomenu o nužnim izmjenama arhitektonskog djela i vremenu kad je to učinjeno ili da izbriše njegovo ime.¹²

5.1.2. Djelo nastalo na temelju javnog natječaja ili financiranog javnim sredstvima ili u slučaju kada je arhitektonsko djelo nagrađeno strukovnom nagradom

Sljedeća situacija izmjene i/ili obnove arhitektonskog djela koju pravno normira ZAPSP/21 je kada je arhitektonsko djelo nastalo na temelju javnog natječaja ili financiranog javnim sredstvima ili u slučaju kada je arhitektonsko djelo nagrađeno strukovnom nagradom. Tako članak 115. stavak 3. ZAPSP/21 propisuje: *“U slučaju potrebe za izmjenom ili obnovom arhitektonskog djela na temelju javnog natječaja ili financiranog javnim sredstvima ili u slučaju kad je arhitektonsko djelo nagrađeno strukovnom nagradom, za svaku izmjenu potrebno je ishoditi suglasnost autora arhitektonskog djela. Autor ne smije uskratiti suglasnost bez opravdanog razloga te je dužan dati suglasnost na način da ne uzrokuje nerazmjeran trošak za vlasnika arhitektonskog djela ili značajno produženje vremena potrebnog za izmjenu ili obnovu arhitektonskog djela.”* Prema Zakonu o javnoj nabavi (Narodne novine broj 120/16 i 114/22, u daljnjem tekstu: ZJN) naručitelji su javni i sektorski naručitelji. Javni naručitelji bili bi npr. državna tijela Republike Hrvatske, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i tijela javnog prava, dok bi sektorski naručitelji bili npr. trgovačka društva u kojima javni naručitelj ima ili može imati, izravan ili neizravan prevladavajući utjecaj ili oni naručitelji koji obavljaju neku od sektorskih djelatnosti. Osim njih članak 115. stavak 3. ZAPSP/21 primjenjuje se i na sve slučajeve kada je izrada arhitektonskog djela financirana javnim sredstvima. Dakle, tu se

---

¹² Posebno je zanimljiva odredba članka 38. stavka 1. ZAPSP RS koja propisuje prava autora i vlasnika prilikom izmjene djela arhitekture, tako se propisuje: *“Ako vlasnik građevine kao materijaliziranog primjerka djela arhitekture ima namjeru izvršiti određene izmjene na građevini obavezan je preradu prvo ponuditi autoru ako je dostupan. Autor je dužan o ponudi vlasnika građevine izjasniti se u roku od 30 dana od dana zaprimanja ponude.”* te nadalje u stavku 2. *“Autor arhitektonskog djela ne može se protiviti izmjenama svog djela ako je potreba za izmjenama djela proizašla iz okolnosti kao što su sigurnosni ili tehnički razlozi.”* i zaključno u stavku 3. *“Ako se izmjene na građevini vrše prema djelu prerade koje nije napravio autor, moraju se poštovati moralna prava autora.”* Usporedbom sa hrvatskim zakonodavnim okvirom, vidimo da su zakonske odredbe nešto uže, s obzirom da ZAPSP/21, razloge *“sigurnosti ili tehničke”* šire i ispravno definira kao *“temeljne uvjete”* sukladno terminologiji korištenoj u ZG, a uz to propisuje i posebne slučajeve kada je djelo nastalo na temelju javnog natječaja ili financiranog javnim sredstvima ili u slučaju kada je arhitektonsko djelo nagrađeno strukovnom nagradom ili je zaštićeno kulturno dobro. Međutim, bitno je naglasiti da se ova odredba primjenjuje samo na izgrađena djela arhitekture, iz čega proizlazi da se ona ne bi primjenjivala na izmjene i dopune građevinske dozvole, već bi se primjenjivala opća pravila. Prema tim odredbama samo je autor ovlašten preraditi svoje djelo ili odobriti drugoj osobi da može njegovo djelo preraditi (Besarović, 1984, p. 262). Ukoliko bi vlasnik građevine postupio protivno ovim odredbama, počinio bi gospodarski prekršaj sukladno članku 215. stavku 1. točki. 6. ZAPSP RS.

može raditi i o pravnim subjektima odnosno investitorima koji ne moraju nužno biti obveznici provedbe postupka javne nabave, sukladno normama ZJN, ali se izrada arhitektonskog djela financira javnim sredstvima kao što npr. mogu biti projekti udruga čije financiranje programa i projekta proistječe iz javnih izvora. Ove kategorije investitora zakonodavac je odlučio staviti pod posebni pravni režim u odnosu na prava autora prilikom izmjene i/ili obnove arhitektonskog djela na način da ti investitori nužno moraju ishoditi suglasnost autora, ali zakonodavac je ograničio potencijalnu samovolju autora propisujuću da on tu suglasnost može odbiti dati samo iz opravdanih razloga i da je mora dati na način da ne uzrokuje nerazmjerni trošak ili značajno produženje potrebnog vremena. U ovim situacijama autor arhitektonskog djela bi imao opravdani razlog za odbijanje davanja suglasnosti kada bi tražene izmjene i/ili prerade značile kršenje nekog od moralnih prava autora koja uživaju zaštitu po ZAPSP/21. Tako bi autor arhitektonskog djela imao pravo odbiti dati suglasnost iz članka 115. stavka 3. ZAPSP/21, ako bi tražene izmjene i/ili dopune mogle dovesti do deformiranja, sakaćenja ili naruženja njegovog djela. U slučaju kada se radi od izmjenama i/ili dopunama koje se traže radi ispunjavanja temeljnih uvjeta za građevinu, autor nikako ne može imati opravdani razlog za odbijanje davanja suglasnosti. Naime, stav je autora da u konfliktu interesa zadovoljavanja temeljnih uvjeta za građevine, prema odredbama ZG, i moralnih prava autora, prema ZAPSP/21, interesi temeljnih uvjeta građevine prednjače pred moralnim pravima autora. Međutim, to ne znači da se te izmjene zbog zadovoljavanja temeljnih uvjeta građevine mogu provoditi na bilo koji način, već se one moraju provoditi na način koji maksimalno poštuje moralna prava autora arhitektonskog djela, s primarnim ciljem zadovoljavanja temeljnih uvjeta kako ih propisuje ZG. U slučaju da autor arhitektonskog djela uskrati davanje suglasnosti iz članka 115. stavka 3. ZAPSP/21, izmjena i/ili obnova arhitektonskog djela se ne može provesti, ali naručitelj kao investitor bi imao pravo sudskim putem tražiti tu suglasnost te postaviti tužbeni zahtjev na način da pravomoćna presuda zamjenjuje suglasnost autora, ukoliko on ne postupi po pravomoćnoj presudi kojom se takav tužbeni zahtjev prihvaća (Matanovac Vučković, 2023.). Nadalje, s obzirom na odredbe ZAPSP/21 u vezi s odredbama Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22 i 156/22, u daljnjem tekstu: ZOO), u slučaju da autor arhitektonskog djela uskrati suglasnost bez opravdanog razloga ili da suglasnost na način da uzrokuje nerazmjern trošak ili značajno produženje vremena potrebnog za izmjenu ili obnovu djela, investitor kao naručitelj bi mogao zahtijevati naknadu štete prema općim pravilima.

5.1.3. Djelo je zaštićeno kulturno dobro

ZAPSP/21 propisuje posebni pravni režim izmjene i obnove arhitektonskog djela ako je građevina zaštićeno kulturno dobro. Prema članku 2. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine br. 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21 i 114/22, u daljnjem tekstu: ZZOKD), kulturna dobra su od interesa za Republiku Hrvatsku i uživaju njezinu osobitu zaštitu, a među ostalim, kulturna dobra su pokretne i nepokretne stvari od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značenja, kao i zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima. Također treba reći da i projekt kao arhitektonsko djelo može biti zaštićeno kulturno

dobro. U svim takvim situacijama, članak 115. stavak 5. ZAPSP/21 propisuje: *“Ako je arhitektonsko djelo zaštićeno kulturno dobro, prilikom izmjene, uključujući obnove takvog djela, iz bilo kojeg razloga, autor takvog djela nije ovlašten protiviti se izmjenama njegova arhitektonskog djela koje se prema odluci nadležnog tijela zahtijevaju sukladno zakonu kojim se uređuje očuvanje i zaštita kulturnih dobara.”* te nadalje stavkom 6.: *“Autor arhitektonskog djela kojim se mijenja, uključujući obnavlja kulturno dobro nije ovlašten protiviti se izmjenama svojeg arhitektonskog djela izmjene, uključujući obnovu kulturnog dobra, koje se prema odluci nadležnog tijela zahtijevaju sukladno zakonu kojim se uređuje očuvanje i zaštita kulturnih dobara.”* Dakle, zakonodavac u situacijama kada je arhitektonsko djelo zaštićeno kulturno dobro ili kada se arhitektonskim djelom mijenja ili obnavlja kulturno dobro, oduzima autoru zakonsku mogućnost usprotiviti se zahtijevanim izmjenama, ali samo u slučaju kada te izmjene zahtijeva nadležno tijelo npr. Konzervatorski odjel Ministarstva nadležnog za kulturu ili Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu.

6. Pregled istaknute sudske prakse

Prilikom proučavanja bilo koje pravne materije, osim samih propisa, za bolje razumijevanje, od velike važnosti je i sudska praksa. Iako sudska praksa nije izvor prava u pravnom sustavu Republike Hrvatske, ona nam ukazuje na problematike primjene pozitivnog prava koje su najučestalije, pravne praznine propisa, a doprinosi i sveopćem razvoju pravne kulture. U ovom radu nakon izlaganja samih normi relevantnih propisa, izložiti ćemo i neke od presuda nadležnih sudova, kako bi stekli bolji uvid u najprijeponije norme relevantnih zakona, ali kako bi i stekli bolji uvid u stvarne sporove u domeni autorskih prava nad arhitektonskim djelima.

6.1. Presuda Visokog upravnog suda, poslovni broj UsII-245/21 od 3. rujna 2021.

U ovom predmetu prvotužitelj je trgovačko društvo, poslodavac drugotužitelja fizičke osobe. Ugovorom o radu je ugovoreno da radnik fizička osoba zadržava sva autorska prava bez ograničenja na autorskim djelima (projektima, skicama, crtežima i dr.) stvorenim u radnom odnosu. Tuženik u ovom sporu je Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave. Jedinica lokalne samouprave je temeljem ugovora o izradi idejnog rješenja naručila od prvotužitelja trgovačkog društva kao izvršitelja izradu idejnog rješenja. Tužitelji tvrde da je idejno rješenje autorsko djelo te da autor idejnog rješenja ima moralna i imovinska autorska prava koja nisu prenesena na naručitelja (jedinicu lokalne samouprave) stoga bi svaka izmjena idejnog rješenja predstavljala povredu autorskih prava autora. Nadalje, bitno je za istaknuti da se u javnom natječaju navodi da vizualna komponenta nije obvezujuća što znači da bi se mogla mijenjati, a što predstavlja izmjene autorskog djela za koje je potrebna dozvola autora. Tužitelji također ističu da bi drugi arhitekt koji nije ujedno i autor idejnog rješenja mogao izraditi glavni i izvedbeni projekt samo u slučaju kad bi takvi projekti sadržavali isključivo tehničku razradu idejnog rješenja (prikaz po elementima za građevinsku dozvolu, statičke izračune, projekt instalacija itd.) bez zadiranja u vizualne ili konceptualne promjene idejnog rješenja na način da nedvojbeno glavni i izvedbeni projekt ne predstavljaju izmjenu autorskog djela idejnog rješenja. Tuženik i zainteresirane osobe u bitnome navode da idejno rješenje nema karakter originalne intelektualne tvorevine, pa samim činom

izrade idejnog rješenja tužiteljima ne pripada autorsko pravo na tom djelu jer se ne radi o autorskom djelu. Također ističu da je idejno rješenje prva faza izrade idejnog projekta i predstavlja osnovu za izradu idejnog projekta. Nadalje ističu, pozivajući se na mišljenje Hrvatske komore arhitekata i Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo, da idejno rješenje nije i ne može biti isto što i idejni projekt te da je kao takvo podložno promjenama i služi kao podloga za izradu idejnog projekta, a samim tim ne može biti i nije autorsko djelo (VUSRH Us II-245/21 od 3. rujna 2021.). Meritum spora je je li zakonito rješenje o provođenju otvorenog postupka javne nabave u kojem je idejno rješenje programska osnova za izradu projektne dokumentacije. Tužitelji smatraju da nije te da bi takvo rješenje bilo nezakonito jer nisu zaštićena njihova autorska prava, već da bi trebalo provesti pregovarački postupak bez prethodne objave poziva na nadmetanje. Pravomoćnom sudskom odlukom tužba je odbijena kao neosnovana. Drugostupanjski upravni sud navodi da pitanje zaštite autorskih prava nije odlučno prilikom utvrđivanja je li rješenje o provedbi otvorenog postupka javne nabave u kojem je idejno rješenje programska osnova za izradu, zakonito ili ne. Također navodi da se zaštita autorskih prava može ostvariti u posebnom postupku pred nadležnim sudom, ali da je rješenje o provedbi otvorenog postupka javne nabave u kojem je idejno rješenje programska osnova zakonito. Nadalje, drugostupanjski sud ističe da ne postoji obveza naručitelja da provede pregovarački postupak javne nabave bez prethodnog poziva na nadmetanje, već da naručitelj opciju provođenja pregovaračkog postupka bez prethodne objave poziva na nadmetanje može koristiti, ali ne mora (VUSRH Us II-245/21 od 3. rujna 2021.). Nastavno na ovu presudu u kojoj promatramo odnos zaštite autorskog prava i zakonitosti rješenja o provedbi otvorenog postupka javne nabave, moramo napomenuti da trenutno važeći ZAPSP/21 ne ostavlja prostora za dvojbu može li idejno rješenje biti autorsko djelo ili ne, s obzirom da članak 14. stavak 2. točka 6. ZAPSP/21 eksplicite propisuje da je idejno rješenje djelo arhitekture i da kao takvo može biti autorsko djelo. Prema navedenom bi proizlazilo da izmjene idejnog rješenja može učiniti samo autor tog rješenja odnosno da se mogu izvesti samo uz njegovu suglasnost, ali ovdje treba istaknuti i članak 115. stavak 4. ZAPSP/21 prema kojem je za izmjenu idejnog rješenja nastalog na temelju javnog natječaja ili financiranog javnim sredstvima uistinu potrebna suglasnost autora, međutim autor tu suglasnost mora uvijek dati, osim kad ima opravdan razlog da je uskrati. Prema mišljenju autora ovog rada, namjeravana provedba otvorenog postupka javne nabave ne bi *a priori* bila opravdani razlog za uskratu suglasnosti, jer je opravdani razlog u kontekstu ZAPSP/21 usmjeren na zaštitu moralnih i materijalnih prava autora, koja nisu nužno ugrožena samom provedbom postupka javne nabave, pogotovo imajući u vidu da ništa ne prijeći autora idejnog rješenja da se natječe u tom otvorenom postupku javne nabave i bude izabran za izvršitelja. U tom slučaju nije niti moguća povreda autorskih prava, jer autor ne može sam sebi povrijediti autorska prava. Tek po izradi projektne dokumentacije na temelju idejnog rješenja kao programske osnove, može doći do povrede autorskih prava, ali tada se ona u posebnom postupku mogu štiti. Ovakav eventualni razvoj događaja koji bi uistinu doveo do povrede autorskih prava autora idejnog rješenja, ne bi predstavljao temelj za nezakonitost provedbe postupka pregovaračkog postupka bez prethodne objave poziva na nadmetanje. Nadalje, prema mišljenju autora ovog rada transparentnost postupka javne nabave koji je *in favorem* načela tržišnog natjecanja predstavlja pretežiti interes.

6.2. Presuda Visokog trgovačkog suda, poslovni broj PŽ-6267/2016 od 18. siječnja 2019.

Meritum ovog spora je u bitnome bilo potraživanje tužitelja na osnovi naknade zbog neovlaštenog korištenja njegovog autorskog djela u arhitekturi odnosno korištenja idejno urbanističko-arhitektonskog rješenja za poslovno stambeni kompleks. U bitnome činjenični slijed ovog spora je sljedeći. Prednik prvotuženika je koristio tužiteljev projekt prilikom prodaje nekretnine (neizgrađenog zemljišta), s obzirom na to da zemljište sa projektnom dokumentacijom ima veću tržišnu vrijednost nego zemljište bez projektne dokumentacije. Prednik prvotuženika je angažirao drugo trgovačko društvo kako bi raspisalo natječaj na kojem bi se prikupila arhitektonska rješenja koja bi se koristila u prodaji predmetne nekretnine. Idejna rješenja tužitelja, ali i drugog društva koje je sudjelovalo na natječaju je dostavljena agentima za nekretnine i izravno osobama koje su iskazale interes za kupnju. Dakle, u konkretnom slučaju prilikom prodaje nekretnine kupcu je prezentiran idejni projekt tužitelja (autora), ali kupac zemljišta prilikom izgradnje zgrade na predmetnom zemljištu nije koristio idejno rješenje tužitelja. Predmetnim natječajem je bilo određeno da je natjecatelj autor natječajnog rada i pridržava sva autorska prava, raspisivač natječaja dodjelom nagrade tj. otkupom natječajnog rada stječe vlasništvo nad istim, a daljnja razrada projekta može se vršiti i s drugim projektnim timom, dok natjecatelj čiji je rad odabran može, ali ne mora sudjelovati u daljnjem razvoju projekta, može davati svoje primjedbe, ali ne može utjecati na odluke investitora niti se može pozivati na autorska prava iz idejnog rješenja (VTSRH PŽ-6267/2016 od 18. siječnja 2019.). Tužitelju kao autoru je nesporno isplaćena novčana naknada od strane organizatora i provoditelja natječaja temeljem Ugovora za uslugu provedbe natječaja za izradu urbanističko-arhitektonske studije, međutim sud je utvrdio da je prema, u tom trenutku važećem Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, autorsko pravo samostalno i neovisno od prava vlasništva i drugih stvarnih prava na stvari na kojoj je autorsko djelo fiksirano, a pravo vlasništva i druga stvarna prava na stvari na kojoj je fiksirano djelo ne smije bez odobrenja nositelja autorskog prava biti izvršavano protivno autorskom pravu. Stoga je sud, s obzirom da je tužiteljev projekt bio davan na uvid te je projekt pokazivan potencijalnim kupcima nekretnine, bez da je isplaćena naknada za korištenje istog, usvojio tužbeni zahtjev, a koja presuda je odlukom drugostupanjskog suda potvrđena (VTSRH PŽ-6267/2016 od 18. siječnja 2019.). Ova sudska presuda, za potrebe materije autorskog prava koju ovaj rad obrađuje, bitna je radi razlikovanja pojmova prava vlasništva i autorskog prava, kao i radi značaja svrhe korištenja autorskog djela. U tom pogledu u doktrini postoje dvije teorije i to teorija autorskom pravu kao pravu vlasništva i teorija o autorskom pravu kao osobnom pravu. Hennenberg navodi da je teorija o autorskom pravu kao pravu vlasništva nastala iz nastojanja nakladnika knjiga da im se osigura čvršći pravni temelj za isključivo pravo (monopol) prodaje svojih izdanja, a prema toj teoriji autor ima u odnosu na svoje djelo jednako pravo kao što ga ima vlasnik stvari što je predmet vlasništva, a to je: isključivo i apsolutno pravo iskorištavanja predmeta i raspolaganja predmetom vlasništva (Henneberg, 2001, p. 30). Prema teoriji o autorskom pravu kao osobnom pravu djelo autora je tako usko vezano uz osobu autora da se pravo autora u odnosu na njegovo djelo ne može svesti samo na sadržaj prava vlasništva tj. na apsolutno i isključivo pravo iskorištavanja djela i raspolaganja djelom (Hennenberg, 2001, p. 33). Glede razlika između prava vlasništva i autorskog prava Hennenberg navodi da se autorska prava odnose na intelektualne tvorevine, dok se pravo

vlasništva odnosi na stvari kao materijalne predmete. Nadalje, ovlasti koje sadržava autorsko pravo ne podudaraju se s onima koje sadržava pravo vlasništva, a to se odnosi u prvom redu na autorska moralna prava. Daljnja razlika je i kod načina stjecanja prava, jer se autorsko pravo ne može stjecati okupacijom i priraštajem, dok se pravo vlasništva može, kod prijenosa prava vlasništva novi vlasnik stječe sva prava koja je imao prethodni vlasnik, a kod prijenosa autorskog prava to ne mora biti. Razlika je i u trajanju autorskih imovinskih prava, koja su općenito ograničena, dok takvog ograničenja kod prava vlasništva nema (Hennberg, 2001.). U odnosu zakonodavnog okvira koji je bio na snazi u vrijeme donošenja ovog pravorijeka prema ZAPSP/21 koji je na snazi u vrijeme pisanja ovog rada, pravno normiranje prava vlasništva i drugih stvarnih prava u odnosu na autorsko pravo je ostalo bitno neizmijenjeno. Naime člankom 112. stavkom 1. ZAPSP/21 propisano je: *“Autorsko pravo je samostalno i neovisno pravu vlasništva i drugih stvarnih prava na stvari na kojoj je autorsko djelo fiksirano.”* te nadalje stavkom 2.: *“Pravo vlasništva i druga stvarna prava na stvari na kojoj je fiksirano autorsko djelo ne smiju bez odobrenja nositelja autorskog prava biti izvršavana protivno autorskom pravu, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.”* Ova odredba nas posebno upućuje na oprez prilikom sklapanja pravnih poslova, jer kako vidimo, treba jasno razlikovati ta dva pojma, a zbog neopreza, bez obzira na volju jedne ugovorne strane, ne mora nužno doći do suglasnosti volje između svih sudionika pravnog posla. Nadalje, prilikom sklapanja pravnog posla bitno je obratiti pažnju na odredbe ZAPSP/21 koje normiraju raspolaganje autorskim pravom osnivanjem prava iskorištavanja. Bitno je za istaknuti da autor za drugog može osnovati ili prepustiti pravo iskorištavanja autorskog djela ugovorom, davanjem odobrenja ili dozvole za korištenje odnosno drugim pravnim poslom kao *titulusom* osnivanja ovog prava. Nadalje, pravo iskorištavanja može obuhvaćati svaki način iskorištavanja ili točno određeni način, a samo pravo iskorištavanja može biti osnovano kao isključivo ili neisključivo, ograničeno sadržajno, vremenski ili prostorno. U slučaju da nije izričito naveden način korištenja autorskog djela, smatra se da se pravo koristiti autorskim djelom ima samo na način potreban za ispunjenje svrhe pravnog posla, a u slučaju da se iz prirode pravnog posla ne može zaključiti je li osnovano kao isključivo ili neisključivo odnosno prostorno ograničeno, ZAPSP/21 u članku 58. postavlja presumpciju da je ono osnovano kao neisključivo pravo iskorištavanja za područje Republike Hrvatske. Ove odredbe su posebno bitne u prvom redu za pravne praktičare jer, u svrhu izbjegavanja nejasnoća koje mogu dovesti do sporova, ukazuju na potrebu za preciznošću i dorečenosti odredbi pravnog posla. U ovom kontekstu također je potrebno istaknuti članak 31. ZAPSP/21 prema kojem autor ima pravo opozvati osnovano pravo iskorištavanja, ako bi se korištenjem autorskog djela povrijedila njegova čast ili ugled, ali tada za autora nastaje obveza popravljivanja štete, a pravo opoziva također imaju i autorovi nasljednici, ako je to autor odredio oporučno ili ako se dokaže da je autor za života ovlašteno pokušao ostvariti to pravo, ali je bio spriječen.

7. Zaključak

Prije samog izlaganja trenutno važećeg zakonodavnog okvira autorskog prava nad arhitektonskim djelima, autori su prikazali povijesni razvoj te postepeno širenje svijesti u pravnoj zajednici da su djela arhitekture uistinu autorska djela ukoliko zadovoljavaju opće pretpostavke da bi djelo bilo autorsko. U ovom dijelu rada autori su iznijeli kronološki prikaz razvoja

zakonodavstva autorskog prava s posebnim fokusom na djela arhitekture, a iz čega vidimo da su djela arhitekture tek naknadno uvrštena u "popis primjera" djela koja mogu biti autorska. Stoga bi mogli iznijeti tezu da djela arhitekture ne spadaju pod "klasična autorska djela" te da svijest da su arhitektonska djela autorska nije rasprostranjena u široj javnosti. Razlog ovakvom poimanju je dijelom kasnije zakonodavno uređenje, a dijelom i specifična priroda djela arhitekture, njihova namjena i način korištenja, te sama priroda okolnosti u kojima se ona stvaraju. Nadalje u ovom radu autori su izložili zakonski pojam arhitektonskog djela. ZAPSP/21 daje jednu izričito preciznu definiciju arhitektonskog djela, ne ostavljajući time preveliki manevarski prostor za tumačenje što je, a što nije arhitektonsko djelo. Time zakonodavac uspješno izbjegava mogućnost pojavljivanja pravnih praznina koje bi zasigurno dovdile do mnogobrojnih sporova. Međutim, prilikom usporednog pregleda odredbi ZAPSP/21 te ZG vidimo da nisu svi pojmovi podudarni, te da u tom pogledu postoji daljnja potreba za harmonizacijom. Iako u ovom slučaju ta potreba za harmonizacijom zakonskih pojmova nije značajna niti kritična, ipak bi bilo dobro kada bi svi pojmovi bili u cijelosti podudarni. U tom kontekstu, autori ovog rada su mišljenja da bi definiranje tih pojmova trebalo prepustiti materiji ZG, dok bi se ZAPSP/21 trebao na njega nadovezati. U ovom radu autori su posebnu pažnju posvetili odnosu autorskog prava i izmjena i/ili dopuna građevinske dozvole, s obzirom da je u praksi taj prijedor dosta izražen te da može dovesti do nastanka značajnih troškova. U ovom slučaju, moramo istaknuti da je zakonodavac postigao balans, razmjerno štiteći autorska prava i interese investitora, te na taj način omogućio uspješno obavljanje gospodarske djelatnosti uz maksimalno poštovanje autorskih prava arhitekata. Nastavno na materiju izmjena i/ili dopuna građevinske dozvole, kao što smo vidjeli u kasnije izloženoj sudskoj praksi, prilikom zaključenja ugovora o izradi arhitektonskog djela ugovorne stranke trebaju posvetiti posebnu pažnju ugovornim odredbama o pravu vlasništva, autorskom pravu, pravu iskorištavanja autorskog djela, izmjeni i/ili obnovi autorskog djela. U odnosu na članak 75. stavak 1. ZG, autori ovog rada su mišljenja da bi ovu materiju ipak trebalo prepustiti regulaciji ZAPSP/21 te je prilikom sljedećih izmjena i dopuna ZG u potpunosti ukinuti. Naime, pojava bilo kojih posebnih normi u različitim propisima dovodi do manje preglednosti zakonodavstva, time otvarajući put nastanku sporova. Isto kao što bi ZAPSP/21 trebao biti u cijelosti u skladu i u potpunosti koristiti pojmove ZG koji definiraju arhitektonsko djelo, a koji po svojoj prirodi spadaju u materiju ZG, tako bi ZG trebao prepustiti materiju autorskog prava arhitektonskih djela ZAPSP/21, prilikom čega bi samo trebao upućivati na ta zakonska rješenja. Osim što bi na taj način zakonodavstvo bilo preglednije, smanjuje se i potreba za parcijalnim izmjenama više zakona prilikom donošenja novina u određena zakonska rješenja. Imajući u vidu da intelektualno vlasništvo zauzima sve značajniju ulogu te da građevinski sektor zauzima značajno mjesto u gospodarstvu Republike Hrvatske, nesporno proizlazi zaključak da će se pojaviti potreba za daljnjim zakonskim rješenjima, koja bi trebala biti usmjerena prema postavljanju autorskog prava kao nužnog pitanja u svim građevinskim pothvatima, te nečemu čemu se redovno posvećuje značajna pažnja prilikom ugovaranja samih usluga.

LITERATURA:

1. Besarović, V. (1984). Pravo industrijske svojine i autorsko pravo, Beograd.
2. Buturac, G. (2022). Građevinarstvo i nekretnine, Sektorske analize, Ekonomski institut Zagreb.
3. Hennenberg, I. (2001). Autorsko pravo, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb.
4. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3761>
5. Janjić, M. (1982). Industrijska svojina i autorsko pravo, drugom prerađeno izdanje, Beograd.
6. Jug Duraković, M. (2009). Pregled razvoja autorskog prava u Republici Hrvatskoj s naglaskom na promjene uvjetovane usklađivanjem s pravnom stečevinom EU, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 46(3), 613-630.
7. Klarić, P. & Vedriš, M. (2014). Građansko pravo XIV. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb.
8. Krajnc, S. (2011). Pogodbena ureditev avtorskopравnih upravičenj na arhitekturnih delih. *LeXonomica*, 3(2), 233-250.
9. Kranj, S. (2014). Avtorska pravica v arhitekturi, Ljubljana.
10. Matanovac Vučković, R. (2023). Pravno mišljenje izrađeno za Hrvatsku komoru arhitekata kao podnositeljicu.
11. Poturičić, M. (2006). Autorsko pravo u arhitekturi, Hrvatska komora arhitekata i inženjera u graditeljstvu, Zagreb.
12. Presuda od 13. studenog 2018., Levola Hengelo BV protiv Smilde Foods BV, C-310/17, EU:C:2018:899
13. Repas, M.; Ovčak Kos, M. & Zirnstein, E. (2023). Pravo intelektualne lastnine, Ljubljana.
14. Trampuž, M., Oman, B. & Zupančič, A. (1997). Zakon o avtorski in sorodnih pravicah s komentarjem, *Gospodarski vestnik*, Ljubljana.
15. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine broj 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14
16. Velagić, Z., & Hocenski, I. (2014). Autorstvo u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007. godine. *Libellarium: časopis za istraživanja u području informacijskih i srodnih znanosti*, 7(2), 231-252.
17. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-6267/2016 od 18. siječnja 2019.
18. Visoki upravni sud Republike Hrvatske, Us II-245/21 od 3. rujna 2021.
19. Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik RS, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016-odluka US i 66/2019
20. Zakon o autorskom pravu (pročišćeni tekst), Narodne novine broj 9/1999
21. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine broj 111/21
22. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine broj 167/2003
23. Zakon o autorskom pravu u pogledu književnijeh, umjetničkih i fotografskih djela, List državnih zakona za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vijeću, 1895., XCI. Komad
24. Zakon o autorskom pravu, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 1957., broj 36.
25. Zakon o autorskom pravu, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1968., broj: 30.

Summary

COPYRIGHT OF ARCHITECTURAL WORKS

In this paper, the authors present a complete insight into the legal regulation of copyright over architectural works. Along with the presentation of the current legislative framework, a historical overview of the legal regulation of copyright over architectural works in the territory of today's Republic of Croatia and its development is presented. The legal regulation of copyright over architectural works is discussed according to the new, currently valid Law on Copyright and Related Rights, with a simultaneous insight and comparison with the relevant provisions of the Law on Construction, which is in force at the time of writing this paper. Special attention has been given to the legal regulation of contracting for the creation of architectural works and the relationship between the Law on Copyright and Related Rights and the Law on Construction in the case of amendments to building permits. In addition to the presentation of the relevant legislation, recent domestic case law in legal issues of the relationship between public procurement and copyright and the right to use an architectural work is also presented, which case law can be useful primarily to legal practitioners, and then to investors and architects, as well as all those who participate in construction projects in some capacity. The legal arrangements of copyright over architectural works in the comparative legal systems of two countries, the Republic of Slovenia and the Republic of Serbia, are presented in an overview.

Keywords: *copyright; architecture; project; building.*

